

Hatzopoulos, Miltiades B. *Ancient Macedonia. Trends in Classics – Key Perspectives on Classical Research*. General Editors: Franco Montanari and Antonios Rengakos. Series Editors: P. J. Finglass, S. J. V. Malloch, Christos Tsagalis. Associate Editors: Anna Marmodoro and Elena Isayev. Volume 1. Berlin/Boston: Walter de Gruyter GmbH, 2020.

Не само во хуманистичките науки, академската продукција во последните децении е непотребно зголемена. Поплавата од едичии, монографии и списанија, преку кои научниците практично им го подаруваат својот труд на реномираните и профитабилни издавачки куќи, сепак уште не ја удавила автентичната академска мисла. Неизвесно е како ќе се развива едичијата чиј прв том е овде прикажаната книга на Милтијадис В. Хасопулос, но почетокот е релативно светол.

Класичниот предговор објаснува како научно-популарнава книга се вклопила во рамките на едичијата, а по него следат содржината, белешки за транслитерацијата и список на илустрациите (само три!). Во насловот на уводот, авторот, необично, се прашува зошто е важна древна Македонија, па веднаш на почетокот го помажува народното незнаење со селективна употреба и пристрасна интерпретација на древните сведоштва. Тоа сигурно не е начин било кому да му се докаже хеленскиот карактер на античките Македонци или на одделните племиња што го населувале соодветниот простор. Би требало поскоро

да се укаже на спротивставеноста и двосмисленоста на изворите, што неизбежно води кон поимање на една зона на преплетување меѓу хеленството и барбарството. Епското и модерното во Македонија, како и увозот и извозот на културни вредности, вклучувајќи го *којне* дијалектот, се соодветно одбележани. Но уникатниот политички систем на античка Македонија не можел многу да влијае на еволуцијата на нововековните европски монархии, освен, можеби, филтриран низ Рим. Погледом изненадување се наоѓа на почетокот на второто поглавје, она за земјата. Неумесно е во научен труд да се цитира Википедија, а цитатот што го пренесува Хасопулос изгледа многу неприродно. Авторот воедно покажува дека не ја знае добро современата историја на грчкиот северен сосед, па дури и редовно се служи со “North-Macedonia” како негов современ назив. Краткиот историјат на истражувањата и соодветните убикации на Пела и Ајгеи е добро сročен и мошне корисен, но реакцијата на југословенски македонски аматер во ненаучно списание е ирелевантна за научна монографија, а Папазоглу не смее да се определи ка-

ко југословенка онаму каде Хамонд е претставен просто како англичанец. Во продолжение е разгледана македонската експанзија, со правилно забележување дека не е сигурно како биле третирали домородците. Одделно се прикажани истражувањата и наодите на неколку некрополи близу Солун, кои предизвикале жива препирка меѓу грчките археолози. Можеби очекувано, Хасопулос се вклучува во неа отфрлајќи ги, според мене неправедно, материјалните остатоци како доказ за етничката припадност на популациите и инсистирајќи на јазикот како единствен меродавен показател. Сепак, во овој случај специфичната антропониимија на натписите, во содејство со некои наративни извори, потврдува дека некрополите кај Архондико, 'Синдос', Неа Филадельфија, 'Терми' и Агија Параскеви припаѓале на некоја 'барбарска' популација, а само онаа кај Вергина на антички Македонци. Се разбира, тоа не мора да е истата популација со онаа на Требениште, Лихнид и други места, а археолошки истражувања во меѓупросторот треба да покажат колку се протегала и што сè опфаќала очигледната предмакедонска културна заедница. Прегледот на политичко-воената историја неизбежно води кон оној на правниот статус на населбите и поседите, по што се разгледуваат граничните региони: Пајонија, Перајбија, Магнесија, Тимфаја, Параваја, Атинтанија, Дерриоп... Тука, за определување на положбата на Параваја, Хасопулос се служи со непознатиот ороним "Mount Lunkon", додека во објаснувањето на македонскиот карактер

на Дерриоп се чини дека поима протегане на Баба Планина (за него 'Перистерии') во правец север-југ на западниот раб на 'Пелагонија'. За Атинтаните расправа широко, но без конечен заклучок за нивното простирање, а за Пајонија и Пелагонија допушта дека претставувале една целина, но не објаснува што барале Македонци толку на север. Дефиницијата на 'македонскиот етнос' како еден од двата составни делови на македонската држава се остава за наредното поглавје.

Третото големо прашање што Хасопулос го поставува во оваа монографија е кои биле Македонците. Нема сомнеж дека формулата за претставување на Македонците во странство одговара на онаа во грчките 'федерални' држави, ниту дека македонското државјанство не било резервирано за 'чистокрвните'. Сепак не би се согласил дека мешаните бракови биле неизбежна последица од територијалното проширување, барем пред Александар Трети. Напротив, се чини дека ендегамијата, па дури и инцестот, се сметале за нормални појави, а сродувањето со странци за изнудено, иако недостасуваат соодветни студии. Епиграфските сведоштва за важноста на граѓанските установи во македонската интеграција, кои биле основа за регрутација на војска, а не обратно, не можело брзо да се апсорбираат, но не е во ред да се нарече Ф. Папазоглу 'Марксист'. Во продолжение се разгледани условите на земјата препуштена на сојузнички градови и на онаа на македонските граѓани, како и социјалните и економските критериуми

ми за прием во гимназионот и во разните воени формации. Потеклото на античките Македонци, веќе начнато понапред, се доработува во посебно подпоглавје. Теоријата за постојано подвижни сточари-номади по планините меѓу Пинд и Олимп се чини веќе докажана, но не е јасно зошто Хасопулос сè уште не ги претставува како екстракција од голема хомогена маса на просторот меѓу јонското и егејското крајбрежје. Истовремено, тој не навлегува во условите за нејзино формирање на просторот меѓу Илирите и Пајонците/Пелагонците, ниту во причините за заселување. Следи големата мистерија на македонскиот говор, кого Хасопулос веќе понапред смело го прогласи за напишан северозападен грчки дијалект, како и во многу негови претходни трудови. Спомнувањето на аматерот Калерис на самиот почеток изгледа како грешка, но неговата похвала подолу разубедува. Наспроти неа е тешката психоанализа на американската македонистичка школа на чело со Бадијан и Борза, без разлика што не се занимавале посебно со јазикот. „Педесетлетната револуција“ на грчката археологија и издаваштво обезбедила епиграфски извори за какви во минатото можело само да се сонува, па Хасопулос не може да им замери на своите странски колеги што бавно ги прифаќаат и нив и новите, главно негови оригинални интерпретации. Предложените соноризација и спирантизација се интересни, но очекувањето локалниот јазичен развој да се рефлектира во натписите на атичко *којне* се чини хиперпозитивистичко. Секоја претпоставе-

на фројдовска грешка не мора да е токму фројдовска, ако воопшто може да стане збор за такви ‘лизнувања’ на македонските натписи. Оти и денеска полуписмените луѓе може да употребат буква од друга серија на консонанти само затоа што не прават разлика. Ако, пак, се сосема писмени, тогаш не прават такви грешки, особено кога не ни помислуваат да напишат нешто на својот дијалект или јазик. Се разбира, ако се речиси неписмени, тогаш напишаното од нив би било сосема неуредно. Не може да не се помисли и на паретимологии и репартиции како фактор. Уште полесно се греша со вокалите, а некои синтагми на натписите, единствената реченица кај Аристофан и осамената клетвена ламела од Пела можат само да искушуваат. Следствено, нема основа да се тврди било што за некаков ‘македонски говор’ врз основа на малкуте запазени глоси, од кои-годе извори да се извлечени, но сепак останува веројатно, особено со оглед на антропонимијата и во никој случај со оглед на топонимијата, дека првобитните Македонци што од планините се симнале на егејското крајбрежје говореле северногрчки дијалект, кој не мора да им бил единствен. Се разбира, подоцна, со редистрибуцијата и интеграцијата на разни популации во македонската држава, потенцијалот за шпекулации се зголемува, така што не можеме да бидеме сигурни од кое време и чии се одделни глоси кај Хесиј. Зарем е толку тешко да се прифати дека античките Македонци не сакале да остават трајно сведоштво за својот јазичен идентитет?! Не забора-

вајќи го Калерис, Хасопулос храбро продолжува со уште едно основно идентитетско обележје, имено религијата на античките Македонци. И државните култови, и обредите на премин, и погребните обичаи укажуваат на нејзиниот доминантно хеленски карактер, но не смее да се занемарат очигледно постарите и широко распространети култови, особено оној на Мајката на боговите, под разни имиња. Авторот во продолжение настојува на градскиот карактер на Македонија дури и пред реформаторот Филип Втори, со оглед на сочуваниите имиња на институции без очигледна атинска инспирација. Но нема право повторно да им замери на колегите за научниот конзервативизам наспроти современиот грчки археолошки и епиграфски бум. Разработувајќи ја природата на македонското кралство, можеби премногу се задржува на своите противници и приврзаници на идејата за апсолутна монархија, иако свесно скратува. Се разбира, елементите на аристократија и демократија во системот наликуваат на херојското епско доба, но не е јасно зошто не се упатува на прераснувањето во просветна монархија, ниту зошто и овде целосно се игнорира не само научната продукција од грчкиот северен сосед, туку и речиси сè од регионот. Од дискусијата за *епистатите* во македонските градови поинтересна е онаа за *меридите* како воени и административни единици што постоеле уште пред римското освојување. На крајот на поглавјето, Хасопулос накратко се осврнува на тоа како Македонците се доживувале себеси и

како биле доживувани од другите. Притоа се чини дека, како и некои негови противници, придава големо значење на наративните извори, во кои не треба да се бара никаква јасна претстава за епирско-македонскиот континуум, едноставно затоа што се протегал на непознато тло, а Хелените во потесна смисла на зборот си ја гледале секој својата татковина, без да помислат на обединување во единствена држава.

Претпоследното, трето поглавје се занимава со најпрочуените личности од античка Македонија, имено Филип Втори и син му Александар Трети. Контроверзиите не се малку: клучните датуми за првиот, неговото заложништво кај Илирите и во Теба, регентството над малиот Аминта, полигамијата, односите меѓу Филип и Александар, епизодата со убиството на Филип, неговото последно почивалиште и плановите на Александар засновани на наследството од татко му. Придонесот на Хасопулос во решавањето или барем придвижувањето на овие проблеми е неспорен, а прифаќањето во научниот свет бавно. Можеби немало потреба во ваква публикација да се приложуваат долги извадоци од делата на античките автори. Последното поглавје се пресметува главно со Полибиј и покажува дека македонскиот слободен дух го преживеал понижувачкиот римски јарем дури до доцната антика. Заклучокот е краток и безначаен, освен можеби признанието за методолошката погрешност на прашањето дали античките Македонци биле Грци, одамна препозната од страна на проф.

Проева. Следи долгата библиографија и уште покабастиот и атипичен индекс, во кој на едно место се наредени и личните имиња и техничките термини, со поединечно објаснување и за различните контексти на употреба. На самиот крај се трите илустрации: картата на античка Македонија (каде барем Нице погрешно се идентификува со Барнунт), клетвената ламела

од Пела (наводно на македонски дијалект) и фреската со ловот од Гроб 2 во Вергина. Генерално, книгава остава впечаток на брзање и лепење, и со оглед на бројните печатни грешки. Сепак, таа претставува корисен пресек на доминантните современи македонистички школи и драгоцен патоказ за идните академски генерации.

Јовица Гроздановски
независен истражувач

